

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA AYDIN'DA OVA VE DAĞ KÖYLERİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI: ARAPLARKUYUSU VE DANIŞMEND ÖRNEĞİ*

Aysun SARIBEY HAYKIRAN**

Mehmet BAŞARAN***

Makale Geliş Tarihi: Ağustos 2019

Makale Kabul Tarihi: Kasım 2019

Öz

Büyük Menderes Havzası'nda yer alan Aydın, tarihin her döneminde önemini koruyan gözde bir yerleşim merkezi olma özelliği göstermektedir. Aydın ve yakın çevresinin tarihine ilişkin çalışmalar her geçen gün artarak devam etmektedir. XIX. yüzyılın ilk yarısına ilişkin Aydın Sancağı üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında büyük çoğunluğunun Aydın merkez mahalleleri ve kazalarına ait temettuat defterlerine dayalı sosyo-ekonomik yapıyı ele aldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra son dönemde bölgenin demografik yapısını ortaya koymaya yönelik nüfus defterlerine dayalı çalışmalar da yapılmaktadır. Buna karşın XIX. yüzyıl ortalarında Aydın Sancağı'nın merkez köylerine ait nüfus ve temettuat defterleri henüz tam olarak değerlendirilmemiştir.

Bu çalışmada, Aydın merkez köylerinin sosyo-ekonomik yapıları üzerine devam eden bir proje kapsamında Aydın Sancağı merkez ova köyleri arasında yer alan Araplarkuyusu, bugünkü ismiyle Kuyulu Köyü ile merkez kazaya bağlı dağ köylerinden Danişmend Köyü'nün nüfus ve temettuat defterleri bağlamında sosyo-ekonomik yapısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: XIX. Yüzyıl, Aydın Sancağı, Araplarkuyusu Karyesi, Danişmend Karyesi.

THE SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF THE LOWLAND VILLAGES AND THE MOUNTAIN VILLAGES OF AYDIN IN THE MID XIX.TH CENTURY: THE EXAMPLES OF DANIŞMEND AND ARAPLARKUYUSU

Abstract

Located in the Büyük Menderes Basin, Aydın has been a popular settlement center which maintains its geopolitical importance in every period of history. Because of this studies on Aydın and its near surroundings have been increasing, recently. When the studies on the XIX.th century Aydın are examined, it is obviously

* Bu makale, Aydın Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü bünyesinde FEF-17027 numaralı "19. Yüzyılın İlk Yarısında Aydın Merkez Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı" başlıklı projeden üretilmiştir.

** Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e posta: aysunsaribey@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-1016-7707>

*** Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e posta: mbasaran61@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-9178-7117>

seen that the majority of these studies discuss the socio-economic structure of the province based on the temettuat books of Aydın's central districts and the nearby settlements. In addition to these, recent studies that are generally carried out based upon the population registeries aimed at revealing the demographic structure of the region. However, the population registeries and temettuat books of the central districts of Aydın in the mid of the 19th century have not yet been fully evaluated.

In this study, within the scope of an on-going project on the socio-economic structure of Aydın's central villages such as Araplarkuyusu, which is known as Kuyulu Village today, that is located within the central plain villages of Aydın, and Danişmend, which is one of the mountain villages of the region, will try to be evaluated in the context of the informations that will be gathered from the population registeries and the temettuat books.

Key Words: XIX. th Century, Sanjak of Aydın, Araplarkuyusu, Danişmend.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde daha kuruluş döneminden itibaren belirli amaç doğrultusunda nüfus sayımları yapılmıştır. Tahrir adı altında toplanan bu sayımlarda nüfusun tamamı sayılmamış, sadece vergi veren nüfus üzerinde durulmuştur. Bu yöntemde sadece tahmini rakamlar üzerinde konuşularak nüfusun belirlenme yoluna gidilmesi Osmanlı'da gerçek nüfusun öğrenilmesini olanaksız kılmıştır. Modern anlamda nüfus sayımı ise II. Mahmud döneminde gerçekleşmiştir. Bu sayımın en önemli amacı 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile yerine kurulacak Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu için askerî ve malî kaynakların tespit edilmesidir.¹

1831 yılından itibaren imparatorluk çapında başlayan ve belirli periyotlarla devam eden nüfus sayımlarıyla erkek nüfus, yaşlarına bakılmaksızın kayıt altına alınmaya başlandı. Kadın nüfusun kayıt altına alınmaması nedeniyle bazı araştırmacılar tarafından gerçek anlamda bir nüfus sayımı olarak görülmesi de yapılan nüfus tahrirleri o güne kadar yapılmış en kapsamlı ve en ayrıntılı nüfus sayımları olarak görülmektedir.² XIX. yüzyıla ilişkin, şehir, kaza, nahiye ve köylerin nüfusu hakkında ayrıntılı bilgi veren nüfus sayımları sonuçlarını içeren nüfus defterlerinden yerleşim birimlerinin erkek nüfus sayısı, idari durumu, yerleşimlerdeki sülale isimleri ile imam ve muhtar gibi yönetici kadrosundaki kişiler hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Ayrıca erkek nüfusun akrabalık ilişkileri, fiziksel

---

¹ Başaran ve Sarıbey Haykiran, 2015, 149.

² Kurt 2019, 86.

özellikleri, engel durumlarıyla birlikte bulunduğu yerden öğrenim veya askerlik gibi nedenlerden ayrılışları hakkında bilgilere de rastlanmaktadır.

Çalışmanın kaynağını, yukarıda içeriği hakkında bilgi verilen nüfus defterlerinden Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi nüfus defterleri kataloğunda Aydın merkez köylerinden Umurlu, Kocagür, İmam, Pınarderesi, Serçe, Eymir Doğan, Çeştepe, Tepecik, Eymir, Yeni nam-ı diğer Yazılıdere, Kadı, Erbeyli, Sınırtekeli, Hacı Ali Obası, Işıklı, Araplarkuyusu, Osmanbükü, Kürtler, Çayyüzü, Evhadlar, Terziler, Kavacık, Kayacık, Gölcük, Baklacık, Karaköy, Eğridere, Bali, Gülcüler, Arus, Ambarcık, Danişmend, Kemer Alanı, Zeytin, Girenis, Dağ Eymiri, Halife köyleri ile Tepecik ve Kürtler köylerindeki kıptiyan nüfusa ait veriler içeren H. 1257/ M. 1841-1842 tarihli ve NFS. d. 03012 numaralı nüfus defteri oluşturmaktadır.³ Bu çalışmada, toplamda 312 sayfadan oluşan defterin Araplarkuyusu ve Danişmend karyelerine ait nüfus sayım sonuçlarını içeren kısımları değerlendirilmiştir.

Bir bölgenin sosyal ve ekonomik yapısının tahlil edilmesinde diğer bir önemli kaynak da temettuat defterleridir. Tanzimat'ın ilanından sonra, ilki 1840 ve ikincisi 1844-45 yılında olmak üzere iki defa yapılan temettuat sayımları bize yerleşimler hakkında değerli bilgiler sunmaktadır.

II. Mahmut döneminde (1826-1839) hazinenin gelir ve giderlerinin tek elden yönetilebilmesi amacıyla yapılan çalışmalar kapsamında iltizamla idare olunan hazine gelirlerinin doğrudan tahsiline başlanmış, *Umûr-ı Nafia Meclisi* kurularak tarım, ticaret ve sanayide yeni gelişmelere olanak sağlanmak istenmiştir. 1826 yılında *ihtisab resmi* uygulanmasıyla temettu vergisinin başlangıcı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Herkesin malvarlığı ve gelirin göre adaletli bir vergilendirme yöntemi sağlanmaya yönelik bu çalışmalar kapsamında ülke çapındaki kaynakların değerini belirleyecek istatistikî bilgilere ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle II. Mahmut döneminde, Gelibolu ve Hüdavendigâr sancaklarında, menkul, gayrimenkul ve nüfus sayımları yapılmaya başlanmıştır. Ancak bu tahrirler sonuçlandırılmamıştır.⁴

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra idari alanda yapılan değişikliklerle 1840-1842 yılları arasında taşrada oluşturulan muhassıllık

---

³ BOA, NFS. d. 03012.

⁴ Adıyeke, 2000, 770-774.

teşkilatıyla vergilerin mültezim ve ayanlar yerine doğrudan doğruya maaşlı memur statüsünde olan muhassıllar aracılığıyla toplanması yoluna gidilmiştir.⁵ Üzerine yüklenen yetki ve sorumluluklarla muhassıllık, Tanzimat Fermanının “*devleti merkezileştirerek kuvvetlendirme*” amacının sahada uygulanmış yöntemlerinden biri olmuştur.⁶ “*Emlak, arazi, hayvanat ve temettuat defterleri*” adıyla kaydedilen temettuat tahrirlerini gerçekleştirmek amacıyla görevlendirilen muhassıllar, yanlarına bir mal katibi, emlak ve nüfus katibi olarak 25 Ocak 1840 tarihinden itibaren kayıt işlemlerine girişmişlerdir.⁷ Ancak başlanılan bu girişim muhassılların bölgenin önde gelen aileleriyle çeşitli usulsüzlükler yapması, önceden vergiden muaf konumda bulunan imam, müftü ve papaz gibi din adamlarının çıkarttıkları zorluklar ve ulaşımında yaşanan güçlükler nedeniyle başarısız olmuşlardır.⁸

Bunun ardından H. 1260-1261/M. 1844-1845 yılı temettuat sayımları her eyaletin müşir, defterdar ve kaymakamı tarafından yapılmıştır. Bu sayımlarda merkezden memur görevlendirilmemiş, sayımlar, ziraat memurlarının nezaretinde; mahalle veya köy muhtarları, müslümanlar için imam, varsa gayrimüslimler için papaz ve kocabaşlar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kazalardan birer kâtip de bu iş için atanmıştır.⁹

1844 - 1845 yılı temettuat defterlerin yazım düzenlemesi genel olarak aşağıdaki gibi yapılmaktaydı.

İlk sayfanın başına, kaydın yapıldığı eyalet, kaza, köy ve mahalle belirtilmiştir.

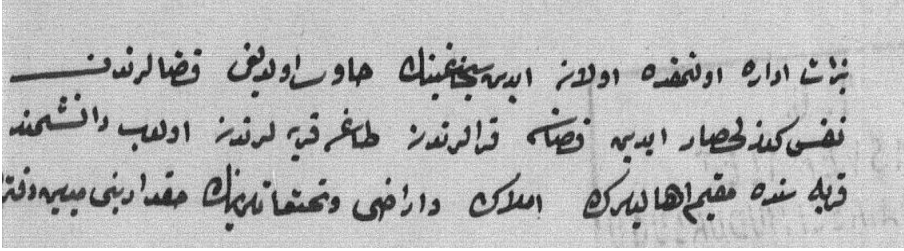
⁵ Akgündüz ve Öztürk, 2002, 49.

⁶ Efe, 2010, 82.

⁷ Öztürk, 2003, 289.

⁸ Çadırcı, 1991, 209.

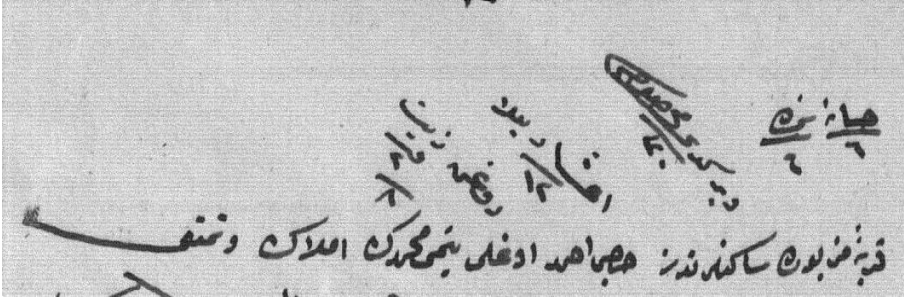
⁹ Güran, 1998, 114.

بنات اداره اونقده اولان ابدیه بختینک هاور اولدنی قضا لرندن
نفسی کندیصار ابدیه نصیه قدارندن طغر قیه لرندن اولوب دانشمند
قیه سنده مقیم اهل بیکرک املک دارضی و تحفانده بیکرک مقدر بنی مبیبه دفته

“Bizzat idare olunmakta olan Aydın Sancağı'nın havi olduğu kazalarından nefsi-i Güzelhisar-ı Aydın kazası kuralarından dağ karyelerinden olup Danişmend karyesinde mukim ahailerin emlak ve arazi ve temettuatlarının miktarını mübeyyen defterdir.”

Bu kayıttan sonra, köy veya mahallede bulunan haneler birden başlayarak kaydedilmiş; hane numarasının altına hane reisinin adı ve şöhreti yazılmıştır. Hane kaydının en üst sağ köşesine yatay vaziyette hane reisinin mesleği, varsa özel durumu belirtilmiştir. Bunun hemen soluna sırasıyla hanenin ödediği vergi-yi mahsus, öşür vergisinin aynı miktarı ve para karşılığı, nakden ödenen “aşar ve rüsumu” ile ağnam vergisi kaydedilmiştir.

هانی
دیه بختینک
ایضا لرندن
نفسی کندیصار ابدیه نصیه قدارندن
طغر قیه لرندن اولوب دانشمند
قیه سنده مقیم اهل بیکرک املک دارضی و تحفانده بیکرک مقدر بنی مبیبه دفته

“Hane 6 Numro 6

Vergi-yi Mahsus / 30 (kuruş)

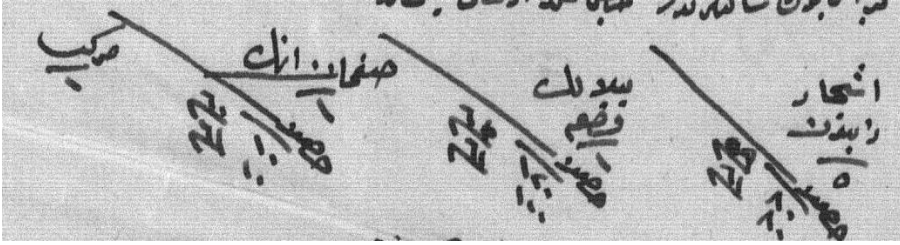
Aşar-ı Yayla / 12 (kuruş)

Revgan-ı Zeyt 2 kıyye / 8 (kuruş)

Karye-i mezbur sakinlerinde Hacı Ahmed oğlu yetimi Mehmed'in emlak ve temettuatı”

Hane reisinin adının altına, hane adına kayıtlı araziler, hayvanat, arı kovanları ile dükkân, değirmen, han gibi taşınmazlar ve bunlardan elde

edilen tahmini gelirler yer almaktadır. Hane kaydının en sonuna üstte dökümü verilen emlak ve hayvanattan elde edilen tahmini kazanç; varsa hane reisi veya oğul, kardeş, damat gibi aile fertlerinin meslek ve ticaret gelirleri, vakıf gelirleri ve “zuhurat gelirleri” kaydedilip, bunların toplamı, yani hanenin senelik tahmini geliri yazılmıştır.

Eşçar-ı zeytin 5 (sak)

Hasılat-ı senevisi

80 (kuruş) sene 59

80 (kuruş) sene 61

Sağman İnek 1 (re's)

Hasılat-ı Senevisi

10 (kuruş) sene 60

10 (kuruş) sene 61

Yaylalık 1 kıta

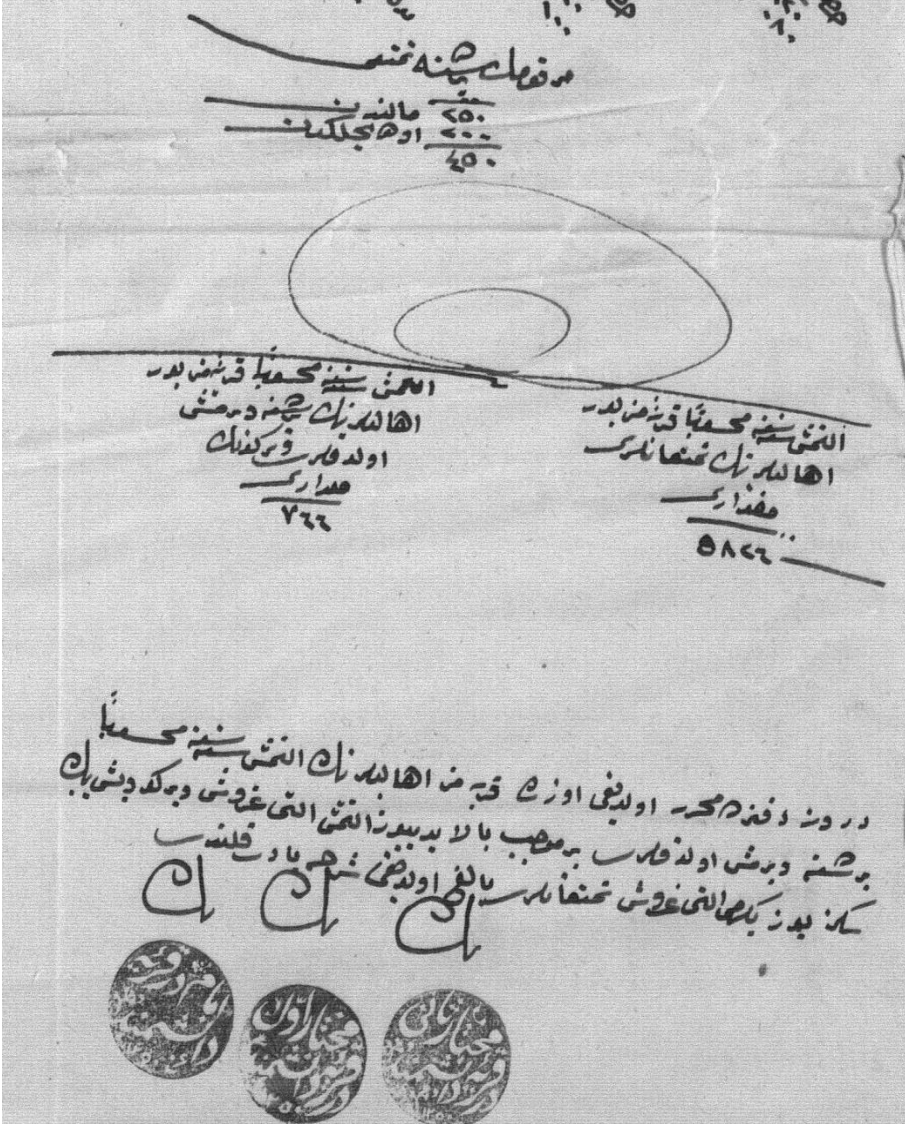
Hasılat-ı senevisi

120 (kuruş) sene 60

100 (kuruş) sene 61

Defterin en sonuna ise, köy veya mahallede ortaya çıkan toplam senelik tahmini temettuat ve geçen sene ödenen toplam vergi-i mahsusa miktarı yazılmış; bunun altına köyün muhtarları, imamı ve ziraat müdürünün mührü vurulmuştur. Öte yandan “bende” yazılıp mühür vurulmadan bırakılan defterlere de rastlanabilmektedir.¹⁰

¹⁰ Kütükoğlu, 1995, 398.

"Merkumun bir senede temetuati

250 malından

200 odunculuktan

450

*Altmış bir senesine mahsuben
karye-i mezbur ahalilerinin
temettuataları mikdarı*
5826

*Altmış bir senesine mahsuben
karye-i mezbur ahalilerinin bir
senede vermiş oldukları vergünün
mikdarı*
766

*Derun-u defterde muharrer olduğu üzere karye-i mezbur ahalilerinin
altmış senesine mehasuben bir sene de vermiş oldukları ber-mucib-i bala yedi
yüz altmış altı kuruş vergi ve beş bin sekiz yüz yirmi altı kuruş
temettualarını baliğ olduğu şerhe havi kılındı.*

Muhtar-ı Sani der-karye-i Danişmend

Muhtar-ı Evvel der-karye-i Danişmend

İmam der-karye-i Danişmend

Danişmend ve Araplarkuyusu karyelerine ait nüfus defterinin dışında yukarıda içeriği ve düzenlenmesi hakkında bilgi verilen, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Vâridât Muhasebe Defterleri kataloğunda yer alan, Aydın merkez köylerinden Danişmend Karyesi'ne ait 01978 numaralı ile¹¹ Araplarkuyusu Karyesi'ne ait 01979 numaralı temettuat defterleri çalışmanın bir diğer önemli kaynaklarını oluşturmaktadır.¹²

Araplarkuyusu Karyesi'nin Nüfus ve Demografik Yapısı

Günümüzde Aydın merkez mahallelerinden olan Kuyulu, nüfus ve temettuat defterlerinde Araplarkuyusu Karyesi olarak geçmektedir.¹³

---

¹¹ BOA, ML.VRD.d. 01978.

¹² BOA, ML.VRD.d. 01979.

¹³ Köyün kuruluşuna ilişkin iki rivayet vardır. Bunlardan birincisi yaklaşık olarak 150-200 yıl önce Kuyulu Köyü'nün doğusunda Çiftlik Köyü diye anılan bir köy kurulur. Çiftlik Köyü'nün yakınında ise Küçükışıklı denilen üç beş hanelik bir mahalle oluşur. O dönemde yaşanan bir doğal afet sonucu köyü su basar. Çok fazla can kaybının yaşandığı afet sonucunda köylüler yakındaki bir kaleye sığınır. Anlatılanlara göre köy sakinlerinden bir ailenin evlenme çağındaki kızı da bu felakette yaşamını yitirir. Genç kızın babası, ölen kızının çeyiz parası ile bir kuyu kazdırır. Çevredeki tüm insanlar ve hayvanlar bu kuyudan su ihtiyaçlarını giderirler. Zamanla kuyunun etrafında yerleşim birimi oluşmaya başlar ve bu köyün adı Kuyulu Köyü diye anılır. İkinci rivayete göre şimdiki Kuyulu Köyü'nün alt kısmında bulunan boş araziye bir Arap ailesi gelir ve yerleşir. Gerek kendilerinin gerekse hayvanlarının su ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bir kuyu kazdırır. Zamanla bütün çevredeki insan ve hayvanlar da bu kuyudan faydalanır ve burada bir mahalle oluşur ve halk arasında Araplarkuyusu diye tanınan yerleşim Kuyulu Köyü'nün temelini oluşturur.

Araplarkuyusu Karyesi'ne ait 1841-1842 tarihli nüfus defterine göre köyde 68 hanede 146 erkek nüfusun kayıtlıdır.¹⁴ Erkek nüfus kadar kadın nüfusun da olduğu var sayıldığında Araplarkuyusu'nun yaklaşık olarak 294 kişilik bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Nüfus sayımından yaklaşık olarak iki yıl sonra yapılan 1844-45 yılına ait temettuat sayımına göre¹⁵ Araplarkuyusu Karyesi 61 haneden oluşmaktadır. Ortalama olarak bir hanede beş kişinin yaşadığı varsayıldığında¹⁶ köyde yaklaşık olarak 305 kişilik bir nüfusa sahiptir.¹⁷

Aile, Sülale İsimleri ve Lakaplar

1841-1842 tarihli nüfus defterine göre Araplarkuyusu Karyesi'ndeki aile üyelerinin lakap, unvan ve sülale isimlerinde baba, meslek ve fiziksel özelliklere dayalı unvanlar verilmiştir. Araplarkuyusu Karyesi'nde yaygın olarak kullanılan lakaplar arasında Ak oğlu, Balık oğlu, Bayram oğlu, Çakır oğlu, Dağlı Yusuf oğlu, Debbağ oğlu, Deli Hasan oğlu, Ebubekir oğlu, Elif oğlu, Elmacı oğlu, Emir oğlu, Ezancı oğlu, Gümüş oğlu, Habib oğlu, Hacı Ali oğlu, Hamal oğlu, Hasan Beşe oğlu, Hüseyin Kethüda oğlu, İmam oğlu, Kadı oğlu, Kamber oğlu, Karpuz oğlu, Kasab oğlu, Kınalı oğlu, Kırmızı oğlu, Koca Ali oğlu, Koca Halil oğlu, Koca Hüseyin oğlu, Koca Mehmed oğlu, Kölemenci oğlu, Kulak oğlu, Kusur oğlu, Mahmud oğlu, Manisalı oğlu, Mehmed Ali oğlu, Mesdan oğlu, Molla Ahmed oğlu, Parmaksız oğlu, Sarhoş oğlu, Sarı Mehmed oğlu, Serdane oğlu, Seyrek oğlu, Solak oğlu, Sökeli oğlu, Tombalak oğlu, Topal oğlu gibi unvanlar bulunmaktadır.

Araplarkuyusu Karyesi'ndeki kişi isimlerine bakıldığında Abdi, Ahmed, Ali, Habib, Halil, Hasan, Hüseyin, İbrahim, İsmail, Mahmud, Mehmed, Mustafa, Osman, Süleyman, Veli, Yusuf gibi isimlerin kullanıldığı görülmektedir.

Temettuat defterlerine göre, Araplarkuyusu Karyesi'nde 61 hanenin aile, sülale isimleri ve lakaplarına bakıldığında hane reislerinin çoğunluğunu Ali oğlu, Bayram oğlu, Bekir oğlu, Emir oğlu, Habib oğlu, Halil

---

http://orsdemirbalkanilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/09/01/714693/icerikler/koy_umuzun-tarihcesi_197921.html

¹⁴ NFS.d. 03012.

¹⁵ ML.VRD.d. 01979.

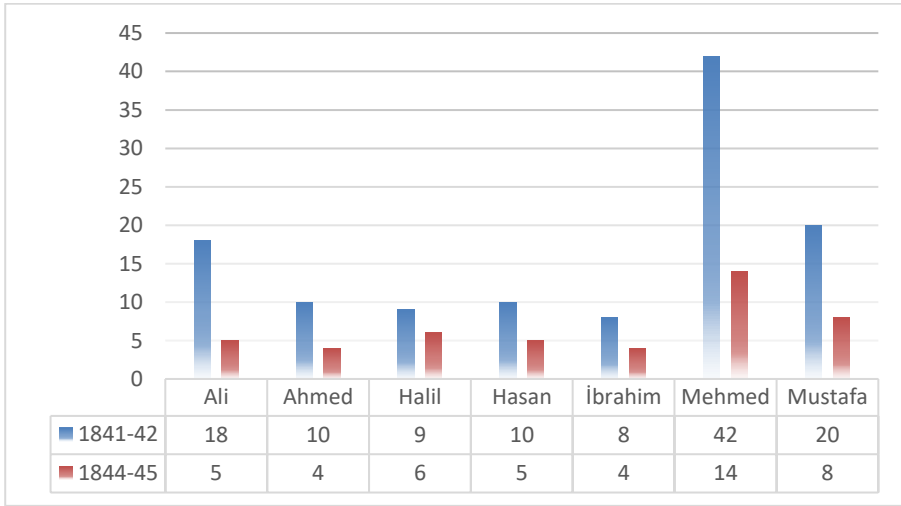
¹⁶ Göyünç, 1997, 55.

¹⁷ Rumi 1307/H.1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnâmesi'nde Aydın Sancağı merkez köylerinden olan Araplarkuyusu Karyesi 269 nüfus ve 95 emakine sahiptir. R. 1307/H.1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnâmesi, s. 494.

oğlu, Mahmud oğlu, Mehmed oğlu, Mesdan oğlu, Osman oğlu, Yusuf oğlu gibi aile büyüğünün adından aldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı aileler ise lakaplarını Boyacı oğlu, Debbağ oğlu, Elmacı oğlu, Hamal oğlu Kasap oğlu gibi icra ettikleri mesleklerden almıştır. Ayrıca Karpuzlulu oğlu, Manisalı oğlu, Sökeli oğlu gibi aile büyüklerinin geldikleri yerleşim birimlerinden adını alan aileler olduğu gibi Çakır oğlu, Parmaksız oğlu, Kusun oğlu gibi fiziksel özelliklerden kaynaklı aile lakapları da kullanılmıştır.

Bu aile ve sülale isimleri yanında; Hacı, Hatip, Derviş gibi dinsel, Dağlı gibi mekân / yer bildiren, Kara ve Koca gibi fiziksel özellikleri gösteren lakaplar da söz konusudur.

Araplarkuyusu Karyesi'nde kullanılan isimler arasında 14 hane reisinin Mehmed, 8 hane reisinin Mustafa, 6 hane reisinin Halil, 5 hane reisin de Ali ve Hasan, 4 hane reisin de Ahmed ve İbrahim ismi bulunmaktadır. Bu isimler yanında; Hüseyin, İsmail, Süleyman, Kadri, Mahmud, Osman, Veli ve Yusuf isimleri de kullanılmaktaydı.

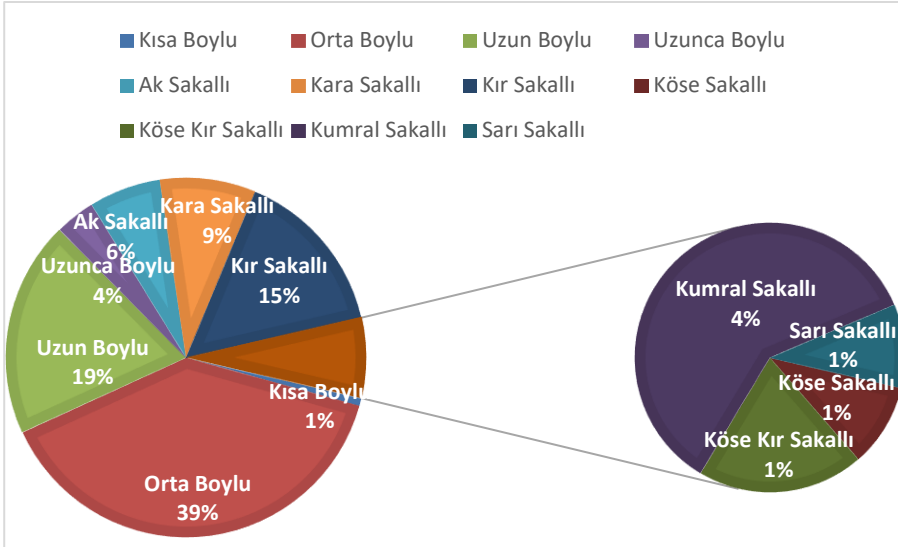

Grafik 1: Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Araplarkuyusu Karyesi'nde Kullanılan Ortak İsimler

Araplarkuyusu Karyesi'nde Tipoloji

Köye ait nüfus defterinde temettuat defterinden farklı olarak kişilerin fiziksel özelliklerine de ayrıntısıyla yer verilmiştir. Hane üyelerinin fiziksel özelliklerinin boy, sakal ve bıyık özelinde değerlendirmeye tutulduğu görülmektedir. 68 hanede 146 kişinin sayıldığı nüfus sayımına göre Araplarkuyusu Karyesi'nde büyük çoğunluğunun orta boylu olduğu görülmektedir. 54 kişinin orta boylu olduğu köyde 27 kişi de uzun boylu olarak kaydedilmiştir. Az sayıda kısa ve uzunca boylu kişilere de rastlanmaktadır. Yetişkin erkek nüfusun sakal özelliklerine bakıldığında 146 kişiden 52 kişinin sakal özellikleri defterde yer almaktadır. 21 kişinin kır sakallı, 12 kişinin kara sakallı olarak belirtildiği Araplarkuyusu Karyesi'nde ak, köse, köse kır, kumral ve sarı sakallı kişilere de rastlanmaktadır.

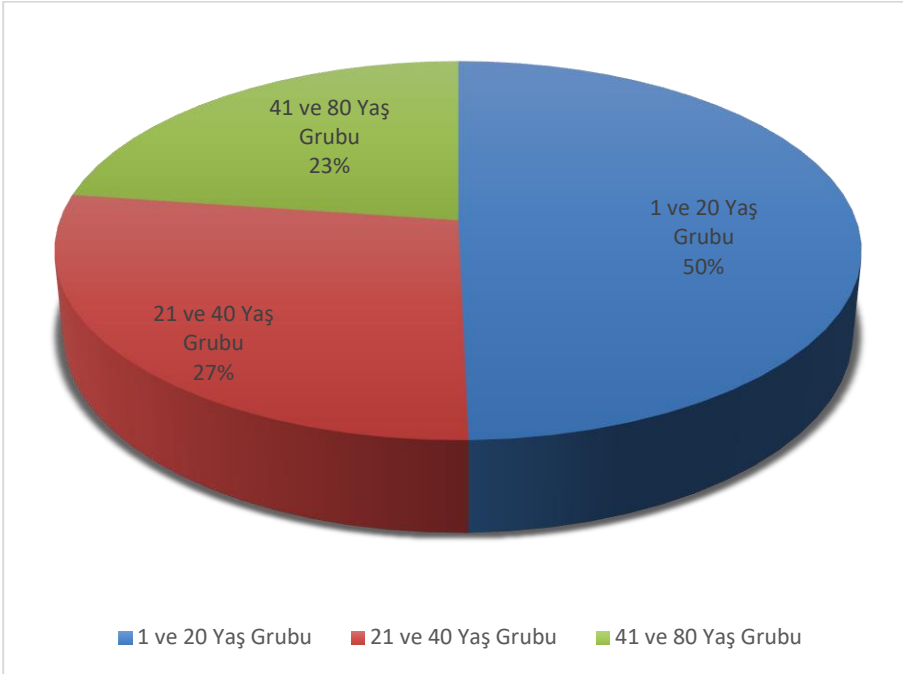
33 erkek nüfusun bıyık özelliklerin kayıt altına alındığı nüfus defterine göre Araplarkuyusu'ndaki erkek nüfusun çoğunluğunu kara ve ter bıyıklılar oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra az, az kara, kumral ve sarı bıyıklı kişilere de rastlanmaktadır. 14-18 yaş grubu arasında 12 kişinin şâbb ve bir kişinin de şâbb-ı emred olarak kaydedildiği defterde şâbb terimi daha çok sakalı bıyığı yeni çıkmakta olan gençler için kullanılmıştır.

Grafik 2: Nüfus Defterine Göre Araplarkuyusu Karyesi'nin Fiziksel Özellikleri

Yaş Dağılımı

1841-1842 tarihli nüfus sayımında 146 kişiden 145'inin yaşı belirtilmiştir. 1 ile 80 yaş arası kişilerin yaşadığı Araplarkuyusu'nda genç nüfus olarak adlandırabileceğimiz 0-20 yaş arasında 72 kişi; orta yaş kategorisinde değerlendirebileceğimiz 21-40 yaş arasında 40 kişi ve orta yaş üstü olarak tanımlayabileceğimiz 41-80 yaş arasında ise 33 kişi bulunmaktadır.

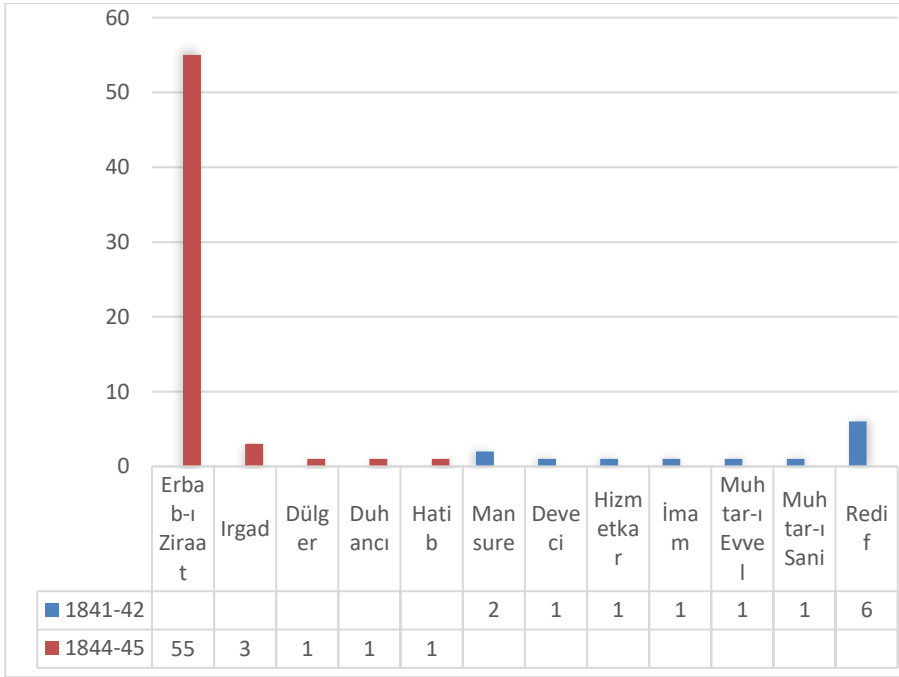
Grafik 3: Araplarkuyusu Karyesi'nde Yaş Dağılımı

Mesleki Yapılanma

Nüfus defterlerinde kişilerin meslekleri hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamasına rağmen yalnız Muhtar-ı Evvel ve Muhtar-ı Sani ile İmam gibi köyün yönetim kadrosundaki kişilerin kayıtlarına rastlanırken diğer taraftan redif teşkilatında görevli kişiler ile Asakir-i Mansure ordusunda görevli kişilerin kayıtlarının tutulması yoluna gidilmiştir. Muhtar-ı Evvel olarak 70 yaşındaki Orta boylu kır sakallı Koca Ali oğlu Süleyman bin Ali; Muhtar-ı Sani olarak 40 yaşındaki Uzun boylu kumral sakallı Koca Mehmed

oğlu Mehmed kayıtlıdır. Köy imamı olarak da 30 yaşında Kırşehirli Molla Osman ibn Ali görev yapmaktadır.

Temettuat defterlerinin önemli bir özelliği hane reislerinin mesleklerini sağlıklı bir şekilde tespit edilmesini olanaklı kılmasıdır. Hane reisinin kimliğine ilişkin bilgilerin hemen üstünde yer alan bu bilgiye baktığımız zaman; tarım grubu içerisinde yer alan 55 hane reisi erbab-ı ziraat olarak yazılmakta ve bunu da 3 hane reisi ile ırgad izlemektedir. Sanayi ve ticaret grubu içinde yer alan ve mal ve hizmet üreten alanına koyabileceğimiz dülgelik mesleğine ilişkin 1 hane reisi, sanayi ve ticaret grubu içinde yer alan ve satıcı ve tüccar alanında duhancı mesleğine ilişkin 1 hane reisi yer alırken, üretime katılmayanlar grubu içinde yer alan din ve eğitim alanında hizmet veren hatıblık görevini de 1 hane reisi yerine getirmektedir.

Grafik 4: Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Araplarkuyusu Karyesi'nde Meslekler

Hane Reislerinin 1844 Yılı Öncesi Ödedikleri Hâsılatların Vergisi

“Sene-i sabıkada vergi-yi mahsulattan bir senede vermiş olduğu” başlığı altında yer alan bu vergiyi 56 hanenin ödediği görülmektedir. 40 ve 320 kuruş arasında değişen bu ödemelerin toplamı 9131 kuruştur.¹⁸ Ortalama olarak da Araplarkuyusu 163,5 kuruş vergi ödenmiş bulunmaktadır. 1 hane reisi alil¹⁹, 1 hane reisi ihtiyar olduğundan ve 1 hane reisi hatiplik görevini yürüttüğünden ve 1 hane reisi de Araplarkuyusu Karyesi’ne yeni “hicret ettiği” vergi vermemişlerdir.

Hane Reislerinin Aşar Olarak Verdikleri Ürünlerin Miktarı ve Ödedikleri Aşar Miktarı

Toplamda 531 kile / dolu aşar veren bu karye, değer olarak da 2409 kuruş ödeme yapmaktadır.

Bu ürünlerin birim değerleri ise; şair 3 kuruş, mısır darı 3 kuruş, hinta 6 kuruştur.

Bunun yanında bedelen ödedikleri ise 4260,5 kuruştur.

Ürün Adı	Aşar Ödeyen Hane Sayısı	Ödenen Aşar Değeri (kuruş)	Ürün Miktarı (Dolu / Kile)
Hinta	40	1632	272
Şair	27	453	151
Mısır Darı	30	324	108
Aşar Toplam		2409	531

¹⁸ Defterde bu vergi 9156 kuruş olarak görülmektedir.

¹⁹ Alil: Hasta. İletli.

XIX. Yüzyıl Ortalarında Aydın'da Ova ve Dağ Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı:
Araplarkuyusu ve Danişmend Örneği 15

	Bedelen Ödeyen Hane Sayısı	Bedelen Ödenen Değer (kuruş)	
Bağ	53	1061,5	
Penbe	31	1802,5	
Zeytin	19	164,5	
Harir	16	108,5	
Bostan	14	464	
Kovan	7	31,5	
Penbe ve Bostan	6	345	
Susam	2	64	
Penbe, Bostan, Susam	1	69	
Ortak Penbe	1	120	
Ortak bağ	1	30	
Bedelen Toplam		4260,5	
Genel Toplam		6669,5	

Tablo 1: Araplarkuyusu Karyesi'nde Hane Reislerinin Ödedikleri
Ürünler ve Aşar Miktarları

Tarımsal Alanlar, Elde Edilen Ürünler ve Miktarları

1844-1845 yılları temettuat defterlerini incelediğimiz zaman, ekilen arazi ve ekim dışı arazi hakkında şu bilgileri elde etmekteyiz; ekilen arazi 1123 dönüm olarak görünmekte ve bu araziler 48 hane reisi tarafından işlenmektedir. İşlenen arazi miktarı 4 dönüm ile 94 dönüm arasında değişmektedir. Bu da ortalama köy temelinde 23,3 dönüm yapmaktadır. “Gayr-i Mezru” olarak kullanılan arazi ise 262 dönüm olarak belirtilmiştir. 25 hane reisinin sahibi olduğu belirtilen bu ziraat olunmayan arazi “kendi hayvanı için otlak” olarak kullanılmaktaydı.

Diğer tarımsal üretime bakacak olursak;

Tarımsal Ürünler	Miktar	Hane Sayısı
Üzüm Bağı (Dönüm)	290,5	51
Zeytün eşcarı (sak)	142	23
Arı Kovanı (Adet)	30	8
İncir fidanlığı (Dönüm)	24	6

Ortakçılık

Tarımsal alanlarda hane reisinin kişi veya kişilerle ortak olarak topraklarını işledikleri defterlerden elde ettiğimiz veriler kapsamında anlaşılmaktadır. Bu ortaklık aynı yerleşim yerinde olduğu gibi farklı yerleşim yerlerinde de olmaktadır. Araplarkuyusu’nda yaşayan hane reislerinin Sobice’de 310 sak zeytini ve İneabad Kazası’nda da 100 dönüm tarla ve 29 dönüm incir bahçesi bulunmakta ve bunları ortak olarak işlemektedir.

12 hane reisi ortak olarak işledikleri mezru tarladan 1844 ve 1845 yılları arasında 7299,5 kuruş, 3 hane reisi ortak olarak işledikleri bahçe, bağ ve penbe üretiminden aynı yıllar içinde 1776,5 kuruş hasılat elde etmektedir.

Hayvancılık

Aşağıda verdiğimiz tabloda da anlaşılacağı üzere Araplarkuyusu Karyesi’nde büyükbaş hayvancılık yapılmaktaydı.

Hayvan Cinsi	Miktar (Re's)	Hayvan Sahibi Hane Sayısı
Sağman Kara Sığır	75	41
Kara Sığır Öküzü	67	32
Kara Sığır Döğesi	66	31
Döllü Kısarak	55	8
Merkep	39	38
Gayrı Sağman Camus	35	14
Yük Devesi	29	6
Sağman Camus	19	10
Araba Camusu	14	7
Camus Döğesi	10	8
Kara Sığır	9	2
Bargir	5	3

Tablo 2: Araplarkuyusu Karyesi'nde Büyükbaş Hayvan Varlığı

Karyede 41 hanenin 75 adet sağman karasığır sahibi olduğu bilgisini elde etmekteyiz. Hane sahipleri bunların üzerinden yıllık 3000 kuruş hasılat elde edilmekte ve bu da bir hayvanın ortalama 40 kuruş değerinde olduğunu göstermektedir.

8 hane reisi 19 sağman camus'dan da yıllık 760 kuruş hasılat elde ederken, o yıl içinde birim değeri de 40 kuruş olarak değerlendirilmekte ve ayrıca 6 hane reisi de 29 yük devesini yük ve taşımacılık alanında kullanarak 5200 kuruş hasılat elde etmekteydiler.

Araba camusu ile belirtilen kısım ise karyenin taşımacılık alanında da önemli bir gelir kaynağı oluşturduğunu ve tarım dışında da bir gelir kaynağı olduğunu göstermektedir. 4 hane reisinin 5 adet arabası bulunurken, bundan 851 kuruş hasılat elde etmekteydiler.

Menkul Gelirleri

1 hane reisinin 1 adet asiya bulunmakta ve bundan da yıllık 851 kuruş hasılat elde etmektedir.

Temettu Vergisi

Tüccar ve esnafın yıllık kazanç miktarları tahmin ve takdir edilerek konan temettu vergisinin geçmişi II. Mahmut döneminde ihdas edilen ihtisab resmine dayanmaktadır. Vergi düzeninde yapılan reformlar çerçevesinde sanat, ticaret, serbest meslek ve emek vergileri 1863'de tahrir esasına göre temettü' vergisi adıyla toplanmaya başlamış ve 1926 tarihli Kazanç Vergisi Kanunu'na kadar temettu' vergisi adı altında devam etmiştir.²⁰

Temettuat Vergisi Çeşidi	Temettuat Miktarı (Kuruş)	Temettuat Ödeyen Hane Sayısı
Temettuatından	73721,5	60
Ticaretinden	430	2
Irgadlıktan	6100	19
Bedellikten ücreti	200	1
Dülgerlikten	500	1
	80951,5	

Tablo 3: Araplarkuyusu Karyesi'nde Temettu Miktarları

Bu veriler kapsamında 61 haneye sahip Araplarkuyusu Karyesi toplamda 80951,5²¹ kuruş temettu' vergisi ödemektedir. Yukarıda yer alan tabloda da görüleceği üzere haneler kendi veya başkasıyla yaptıkları farklı ticari ilişkiler sunucunda elde ettikleri gelirin de vergisini ödemektedirler.

Danışmend Karyesi Nüfus ve Demografik Yapısı

Günümüzde Aydın ili Efeler ilçesinin kuzeybatısında bulunan ve kuzey-güney yönlerinde eğimli bir alan üzerinde konumlanan Danışmend Mahallesi, merkez ilçeye 6,9 km uzaklıktadır. Köyün adının Aydın'a yerleşen Oğuz boylarından Danışmendli Aşireti'nden aldığına dair bilgiler olmasının yanı sıra mahallenin girişinde yatırı bulunan Kesikbaş Dede'nin Yunan işgali sırasında başı koltuğunun altında savaşıarak "*danışmayın, vurun artık!*" dediği ve bu sözün zamanla Danışmand'a, daha sonraları da

²⁰ Şahin, 2013, 55.

²¹ Defterde bu vergi 81001,5 kuruş olarak görülmektedir.

Danişmend'e dönüştüğüne dair rivayetler de bulunmaktadır.²² Tarihi geçmişi Fatih dönemi mufassal defterlerine kadar dayanan Danişmend Karyesi XIX. yüzyıl kayıtlarında Aydın Sancağı merkez kazası dağ köylerinden Danişmend Karyesi şeklinde geçmektedir.²³

1841-1842 tarihli nüfus sayımına göre Danişmend Karyesi'nde altı hanede 15 erkek nüfusun kaydı tutulmuştur. Yetişkin erkek nüfus kadar kadın nüfusun da var olduğunu kabul edersek, karyede yaklaşık olarak 30 kişinin yaşadığını söyleyebiliriz. 1844-1845 yılına ait temettuat defterine göre ise yedi haneden oluşan köyde ortalama olarak 35 kişi yaşamaktadır.

Aile, Sülale İsimleri ve Lakapları

1841-1842 nüfus sayımında altı haneden oluşan Danişmend Karyesi'nde Hacı oğlu, Kanad oğlu, Kansız oğlu, Koca oğlu ve Sarı oğlu gibi aile, sülale lakapları kullanılırken şahıs isimleri arasında altı kişinin Mehmed, üç kişinin Hüseyin, ikişer kişinin Ali ve Mustafa, birer kişinin de Ahmed ve Yusuf isimlerini aldığı görülmektedir.

Nüfus sayımından iki yıl sonra yapılan temettuat sayımında yedi haneden oluşan Danişmend Karyesi'nin aile, sülale lakaplarının devam ettiği görülmektedir. Hane reislerinin lakaplarına bakıldığında Ahmed oğlu, Kanad oğlu, Kansız oğlu, Kemerli oğlu, Mehmed oğlu, Salcı oğlu gibi sülale isimleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Hacı gibi dinsel, Koca gibi fiziksel özellikleri gösteren, Yetim gibi akrabalık ilişkilerini gösteren lakaplar da söz konusudur.

5 hane reisinin Mehmed, birer hane reisi de Hüseyin ve Yusuf ismini kullandıkları görülmektedir.

Danişmend Karyesi'nde Tipoloji

1841-1842 tarihli nüfus sayımında 15 erkek nüfusun yer aldığı Danişmend Karyesi'nde sekiz kişiye ait fiziksel özelliklere yer verilmiştir. Dörder kişi orta ve uzun boylu olarak kaydedilmiştir. İki kişinin köse ve bir kişinin de kara sakallı olduğu Danişmend Karyesi'nde iki kişi sarı bıyıklı ve bir kişi de ter bıyıklı olarak kayda geçmiştir.

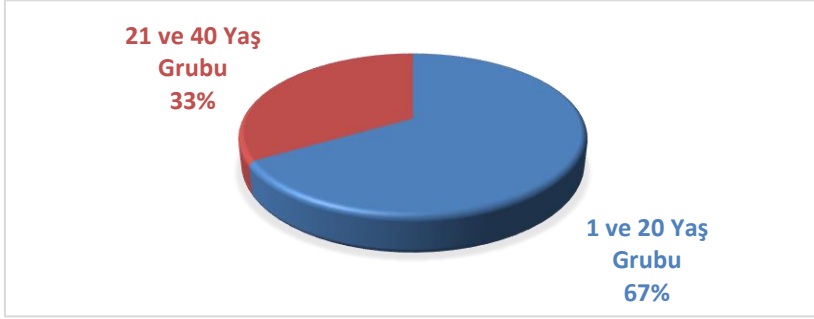
---

²² Koçak, 2017, 8-9.

²³ R. 1307/H.1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnâmesi'ne göre Danişmend Karyesi 34 nüfus ve 10 emakine sahipti. R. 1307/H. 1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnâmesi, s. 494.

Yaş Dağılımı

Genç ve orta yaşlı kategorisinde insanların yaşadığı Danişmend Karyesi'nde yaşlı nüfus barındırmamaktadır. Karyedeki en genç kişi, Hacı oğlu Hüseyin'in iki yaşındaki oğlu Mehmed'dir. Karyenin en yaşlı kişisi ise, aynı zamanda Muhtar-ı Sani görevinde bulunan 40 yaşındaki Sarı oğlu Mehmed'dir.

Grafik 5: Danişmend Karyesi'nde Yaş Dağılımı

Mesleki Yapılanma

İdari ve askeri mesleklerin dışında herhangi bir meslek kaydının tutulmadığı Danişmend Karyesi nüfus defterinde Muhtar-ı Evvel ve Muhtar-ı Sani unvanlı kişilere rastlanılmaktadır. Danişmend Karyesi'nin Muhtar-ı Evvel'i 35 yaşındaki Kanad oğlu Mehmed, Muhtar-ı Sani'si ise 40 yaşındaki Sarı oğlu Mehmed'dir. Ayrıca 6 nolu hanede ve 14 numarada kayıtlı 25 yaşındaki Kansız oğlu Mehmed Redif olarak kayda geçmektedir. Ancak iki yıl sonrasına ait temettuat defterinde ise Danişmend Karyesi'ndeki yedi hane üyesi sanayi ve ticaret grubu içinde yer alan satıcı - tüccar alanına koyabileceğimiz Oduncu olarak kaydedilmiştir. Üretime katılmayanlar grubu içinde yer alan idari alanda hizmet veren alanda yer alan 1 hane reisi Muhtar-ı Evvel olarak yer almakta ve aynı zamanda odunculuk da yapmaktaydı.

1841-1842 Tarihi		1844-1845 Tarihi	
Muhtar-ı Evvel	1	Muhtar-ı Evvel	1
Muhtar-ı Sani	1	Oduncu	7
Redif	1		

Tablo 4: Danişmend Karyesi'nde Mesleki Yapılanma

Hane Reislerinin 1844 Yılı Öncesi Ödedikleri Hâsılatların Vergisi

“Sene-i sabıkada vergi-yi mahsulattan bir senede vermiş olduğu” başlığı altında yer alan bu vergiyi 7 hanenin ödediği görülmektedir. 30 ve 166 kuruş arasında değişen bu ödemelerin toplamı 766 kuruştur. Ortalama olarak da Danişmend Karyesi'nde 86 kuruş vergi ödenmiş bulunmaktadır.

Hane Reislerinin Aşar Olarak Verdikleri Ürünlerin Miktarı ve Ödedikleri Aşar Miktarı

Toplamda 32 kile / dolu aşar veren bu karye, değer olarak da 108,5 kuruş ödeme yapmaktadır.

Bu ürünlerin birim değerleri ise; şa'ır 2,5 kuruş, revgan-ı zeyt 4 kuruştur. Bunun yanında bedelen ödedikleri ise 98 kuruştur.

Ürün Adı	Aşar Ödeyen Hane Sayısı	Ödenen Aşar Değeri (kuruş)	Ürün Miktarı (Dolu / Kile)
Revgan-ı Zeyt	5	76	19
Şa'ır	2	32,5	13
Aşar Toplam		108,5	32
	Bedelen Ödeyen Hane Sayısı	Bedelen Ödenen Değeri (kuruş)	
Yaylalık öşrü	7	82	
Keçi öşrü	1	14	
Ceviz öşrü	1	2	
Bedelen Toplam		98	
Genel Toplam		206,5	

Tablo 5: Danişmend Karyesi'nde Ürünler ve Aşar Miktarı

Tarımsal Alanlar, Elde Edilen Ürünler ve Miktarları

Danişmend Karyesi'nde ekilen arazi ve ekim dışı arazi hakkında 1844-1845 yılları temettuat defterlerinden bilgiler elde etmek mümkündür. Karye dahilinde ekilen arazi 8,5 dönüm olarak görünmekte ve bu araziler 2 hane reisi tarafından işlenmektedir. İşlenen arazi miktarı 3,5 dönüm ile 5 dönüm arasında değişmektedir. Bu da ortalama köy temelinde 4,25 dönüm yapmaktadır.

Diğer tarımsal üretime bakacak olursak;

Tarımsal Ürünler	Miktar	Hane Sayısı
Zeytin eşçarı (sak)	55	5
Hatab koruluğu (dönüm)	7	4
Yaylalık (dönüm)	6	6

Ortakçılık ve Kiracılık

Danişmend Karyesi'nde bir hane reisinin "aherden" diye belirttiği, ancak dönüm verilmediği ve "Kanadoğlu Hacı Mehmed ve Arab Karyesinden Kara Veli oğlu ile ortak ziraat" ettikleri tarladan 1844 yılında 78,5 kuruş ve 1261 yılında da 140 kuruş hâsılat elde ettiği belirtilmektedir.

Hayvancılık

Aşağıda verdiğimiz tablodan da anlaşılacağı üzere Danişmend Karyesi'nde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Bunun yanında merkep ve katır varlığının da olması taşımacılık ile de ilgili bir uğraş içerisinde bulduklarını gösterebilmektedir.

Hayvan Cinsi	Miktar (Re's)	Hayvan Sahibi Hane Sayısı
Merkep	6	6
Sağman İnek	2	2
Öküz çift	2	2
Katır	2	1

Tablo 6: Danişmend Karyesi'nde Büyükbaş Hayvan Varlığı

Karyede 2 hanenin 2 adet sağman inek ve 2 hanenin 2 çift yani 4 adet öküzü bulunmaktaydı. Hane sahipleri sağman ineklerden yıllık olarak 20 kuruş hâsılat elde ederken, 1 hayvan da 10 kuruş hâsılat elde edilmekteydi.

Ürün Adı	Ağnam Vergisi Ödeyen Hane Sayısı	Ödenen Ağnam Vergisi Miktarı	Ağnam Miktarı (Re's)
Rüsumat-ı Keçi	1	175	35
Oğlak	1		25

Tablo 7: Danişmend Karyesi'nde Ağnam Resmi ve Miktarı

Temettu Vergisi

Tüccar ve esnafın yıllık kazanç miktarları tahmin ve takdir edilerek konan temettu vergisinin geçmişi II. Mahmut döneminde ihdas edilen ihtisab resmine dayanmaktadır. Vergi düzeninde yapılan reformlar çerçevesinde sanat, ticaret, serbest meslek ve emek vergileri 1863'te tahrir esasına göre temettu' vergisi adıyla toplanmaya başlamış ve 1926 tarihli Kazanç Vergisi Kanunu'na kadar temettu' vergisi adı altında devam etmiştir.²⁴

Temettuat Vergisi Çeşidi	Temettuat Miktarı (Kuruş)	Temettuat Ödeyen Hane Sayısı
Odunculuktan	3700	7
Malından	2171,5	7
TOPLAM	5871,5	

Tablo 8: Danişmend Karyesi'nde Temettu Vergisi ve Miktarı

Bu veriler kapsamında 7 haneye sahip Danişmend Karyesi toplamda 5871,5²⁵ kuruş temettu vergisi ödemektedir. Yukarıda yer alan tabloda da görüleceği üzere haneler kendi veya başkasıyla yaptıkları farklı ticari ilişkiler sunucunda elde ettikleri gelirin de vergisini ödemektedirler.

SONUÇ

Araplarkuyusu ve Danişmend köylerine ait 1841-1842 tarihli nüfus defteriyle 1844-1845 tarihli temettuat defterlerindeki veriler değerlendirildiğinde köyler arasında gerek demografik gerekse sosyo-ekonomik açıdan farklı özellikler göze çarpmaktadır.

XIX. yüzyıl ortalarında sahip olduğu hane sayısı ile Aydın merkez kazaya bağlı en az nüfuslu köy olma özelliği gösteren Danişmend Karyesi'nde Tanzimat'ın hemen sonrasında yapılan nüfus sayımına göre 6 hanede 15 erkek nüfus kayıtlı iken Araplarkuyusu Karyesi'nde 68 hanede 146 erkek nüfusun kaydı tutulmuştur. Bu köylerde erkek nüfus kadar kadın nüfusunda yaşadığı varsayıldığında Araplarkuyusu Köyü, Danişmend Köyü'nün on katı oranda nüfusa sahiptir. Köylerdeki erkek nüfusun yaş dağılımları incelendiğinde ise Danişmend Köyü'nde nüfusun tamamı genç

²⁴ Şahin, 2013, 55.

²⁵ Defterde bu vergi 5826,5 kuruş olarak görülmektedir.

ve orta yaş olarak değerlendirilebileceğimiz 0-40 yaş kategorisinde yer almaktadır. Bu karşın 1-80 yaş arasında kişilerin yaşadığı Araplararkuyusu'nun büyük çoğunluğu genç olmakla birlikte köyde orta ve yaşlı nüfus da bulunmaktadır. Yetişkin erkek nüfus fiziksel özellikler bakımından karşılaştırıldığında ise Araplararkuyusu'nda daha çok orta ve uzunlu boylu, kıvr ve kara sakallı kara ve ter bıyıklı kişilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Buna karşın Danişmend Köyü'nde orta ve uzun boylu, köse ve kara sakallı, sarı ve ter bıyıklı kişiler yaşamaktadır. Her iki köyde kullanılan şahıs isimleri arasında, Mehmed, Mustafa, Ali, İbrahim ve Hasan çoğunluğu oluşturmaktadır.

Mesleki yapılanma açısından karşılaştırıldığında ise dağ köylerinden Danişmend Karyesi'nde yaşayan hane reislerinin tamamı odunculuktan geçimini sağlarken Araplararkuyusu Karyesi'nin büyük çoğunluğunda ise erbab-ı ziraat olarak kayıtlı tarıma dayalı meslekler icra edilmektedir. Araplararkuyusu'nda ayrıca tarımsal faaliyetlerin dışında dülgerlik ve duhancı gibi sanayi ve ticaret alanına yönelik az sayıda mesleğe de rastlanmaktadır. Bu durum bizlere, ova köylerinde köy ve tarım ilişkisinin varlığını ve önemini koruduğunu buna karşın dağ köylerinin ev yapımı ve ısınma ile ilgili köy ve şehir yaşamına özel bir katkı sağladığını göstermektedir.

Araplararkuyusu Köyü'nde tarımsal ürün çeşitliği açısından üzüm, zeytin, pamuk ve susam ön plandadır. Araplararkuyusu ve Danişmend köyleri örneğinde de görüldüğü gibi ova ve dağ köylerinde hem hane sayısı, hem de ürün miktarı açısından bağ yani üzüm önemli yer tutarken, aynı zamanda Evliya Çelebi'nin de söylediği gibi *“ovalarından bal, dağlarından yağ akar”* sözüyle ve / veya Herodot'un söylediği üzerinde durulan *“Bizim yeryüzünde bildiğimiz en güzel gökyüzünün altı ve en güzel iklimin bulunduğu yer”* sözleriyle Aydın merkez köylerinde geleneksel olarak zeytin ve incir geçmişten günümüze varlığını sürdüren karakteristik ürünler olarak yer almaktadır.

Tarımsal üretim ve ormancılığın ön planda olduğu Araplararkuyusu ve Danişmend köylerinde aynı zamanda büyük ve küçükbaş hayvancılıkta yapılmaktaydı. Araplararkuyusu'nda büyük baş hayvancılık ön planda olup daha çok, karasığır, merkep, deve, bargir ve camus yetiştirilmekteydi. Araplararkuyusu'nda camus arabası yani manda ile çekilen arabanın, merkep ve yük devesinin varlığı köy ve dolayısıyla şehir arasında taşımacılık faaliyetinin önemli bir yer tuttuğu sonucunu vermektedir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BOA)

ML.VRD.d. 01978

ML.VRD.d. 01979

NFS.d. 03012

II. Resmi Yayınlar

R. 1307/H. 1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnâmesi

III. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Adıyeke 2000 Nuri Adıyeke, "Temettuat Sayımları ve Bu sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", *OTAM Dergisi*, Ankara, 2000, Sayı 11, s. 769-823.

Akgündüz ve Öztürk 2002 Ahmet Akgündüz ve Said Öztürk, *Darende Temettuat Defterleri*, Cilt:1, İstanbul Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

Başaran ve Sarıbey Haykıran, 2015 Mehmet Başaran, Aysun Sarıbey Haykıran, "H.1261/M. 1845 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Tire'ye Gelen Müslim ve Gayrimüslimlerin Nitelik ve Nicelikleri", *Turkish Studies*, Volume 10/Winter 2015, ss. 149-174.

Çadırcı 1991 Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yayınları, Ankara, 1991.

Efe 2010 Ayla Efe, "Osmanlı Devleti'inde Mali Sistem Arayışının Getirdiği Yerel Yönetim Uygulamaları: Muhassıllık Örneği", *Tarih Dergisi*, Sayı 49 (2009/1), İstanbul, 2010, ss. 59-89.

Göyünç 1997 Nejat Göyünç, "Hane", *DİA*, c. 15, İstanbul 1997, ss. 552-553.

Güran 1998 Tefik Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", *19. Yüzyılda Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1998.

http://orsdemirbalkanilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/09/01/714693/icerikler/koyumuzun-tarihcesi_197921.html

Koçak 2017 Fatma Koçak, *Danişment Mahallesi*, Efeler Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2017

Kurt, 2019 Yılmaz Kurt, "1831 Yılında Antalya İğdir Kazası Nüfusu", *Antalya Kitabı, Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetlerinin İzleri*, c. 2, Palet Yayınları, Antalya 2019, ss. 86-91.

Kütükoğlu, 1995 Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, *Bellekten*, Cilt: LIX, Sayı: 225, 1995, ss. 395-418.

Öztürk 2003 Said Öztürk, “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 1, Sayı 1, 2003, ss. 287-304.

Şahin 2013 Harun Şahin, “Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü’ Vergisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 37, S. 1, Sivas 2013, ss. 45-57.

EKLER

Ek-1: Araplarkuyusu Karyesi hane reislerinin isimleri, lakaplar ve meslekleri

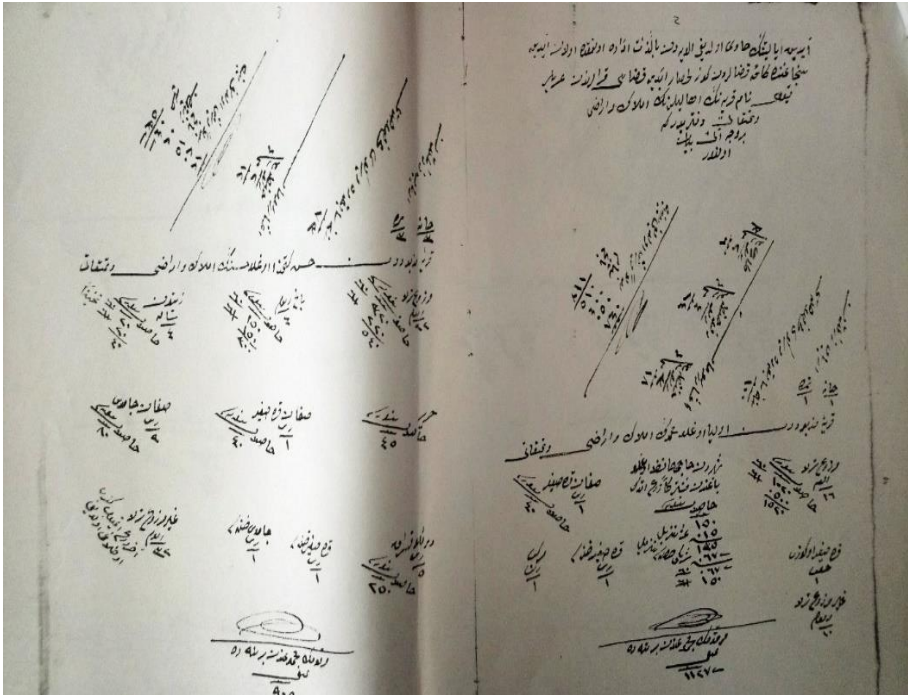
Araplarkuyusu Karyesi	1	1	Evliya oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	2	2	Hatip Osman oğlu		Hatip
Araplarkuyusu Karyesi	3	3	Hasan Kethüda oğlu Hasan		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	4	4	Zuracı oğlu Mustafa		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	5	5	Şehirli oğlu Balı İbrahim		Irgad
Araplarkuyusu Karyesi	6	6	Kara Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	7	7	Hamal oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	8	8	Manisalı oğlu Mustafa		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	9	9	Sıra Mehmed oğlu Mahmud		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	10	10	Parmaksız oğlu Mustafa		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	11	11	Manisalı oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	12	12	Kırmızı oğlu Halil		
Araplarkuyusu Karyesi	13	13	Emir oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	14	14	Şehirli oğlu Sıra Mustafa		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	15	15	Kölemenci oğlu İsmail		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	16	16	Dağlı Yusuf oğlu		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	17	17	Çakır oğlu Süleyman		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	18	18	Habib oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	19	19	Kasap oğlu Ahmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	20	20	Koca Ali oğlu Hacı Halil		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	21	21	Kanbar oğlu Mustafa		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	22	22	Koca Mehmed oğlu Ali		Erbab-ı Ziraat

XIX. Yüzyıl Ortalarında Aydın'da Ova ve Dağ Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı:
Araplarkuyusu ve Danişmend Örneği 27

Araplarkuyusu Karyesi	23	23	Hacı Mehmed oğlu Ali		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	24	24	İmam oğlu Osman		Irgad
Araplarkuyusu Karyesi	25	25	Bayram oğlu Yusuf		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	26	26	Derviş Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	27	27	Ezancı oğlu Molla Mustafa		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	28	28	Mahmud oğlu Ali		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	29	29	... Halil		Dülger esnafı
Araplarkuyusu Karyesi	30	30	Ezancı oğlu Halil		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	31	31	Debbağ oğlu Mehmed		Irgad
Araplarkuyusu Karyesi	32	32	Sökeli oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	33	33	Gümüş oğlu Halil		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	34	34	Hacı Halil oğlu İbrahim		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	35	35	Dağlı oğlu Halil		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	36	36	Çakır oğlu Mustafa		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	37	37	Mesdan oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	38	38	Bayram oğlu İbrahim		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	39	39	Bekir oğlu		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	40	40	Ezancı oğlu Derviş		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	41	41	Beğ oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	42	42	Gavas Ali		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	43	43	Karpuzlulu oğlu Hüseyin		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	44	44	Mesdan oğlu Ali		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	45	45	Koca Mehmed oğlu Hüseyin		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	46	46	Kara Veli		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	47	47	Koca Bıyık oğlu İsmail		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	48	48	Koca Halil oğlu		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	49	49	Hacı Ali oğlu Ahmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	50	50	Kınalı oğlu		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	51	51	Hüseyin Kethüda oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat

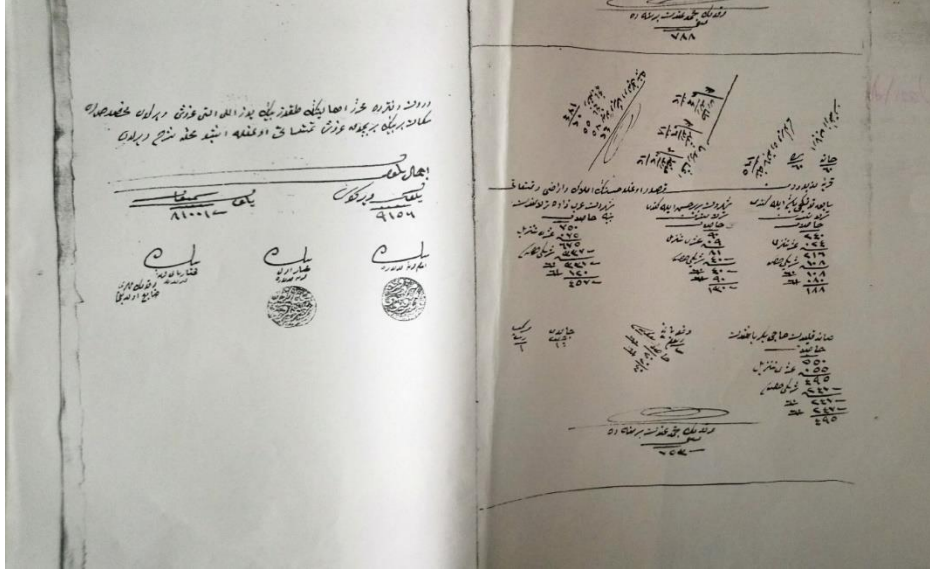
Araplarkuyusu Karyesi	52	52	Bayram oğlu Kadri		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	53	53	Sökeli oğlu Kara Ahmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	54	54	Ataş Süleyman		Erbab-ı Ziraat
			Muhtar Zoraklı Oğlu		
Araplarkuyusu Karyesi	55	55	Molla Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	56	56	Boyacı oğlu Mehmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	57	57	Kara Hasan		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	58	58	Kölemenci oğlu İbrahim		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	59	59	Elmacı oğlu Ahmed		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	60	60	Kusur oğlu Hasan		Erbab-ı Ziraat
Araplarkuyusu Karyesi	61	61	Kadı oğlu Mustafa	Duhancı	Erbab-ı Ziraat

Ek-2

Belge 1: Araplarkuyusu Karyesi Temettuat Defteri İlk Sayfası

XIX. Yüzyıl Ortalarında Aydın'da Ova ve Dağ Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı:
Araplarkuyusu ve Danişmend Örneği 29

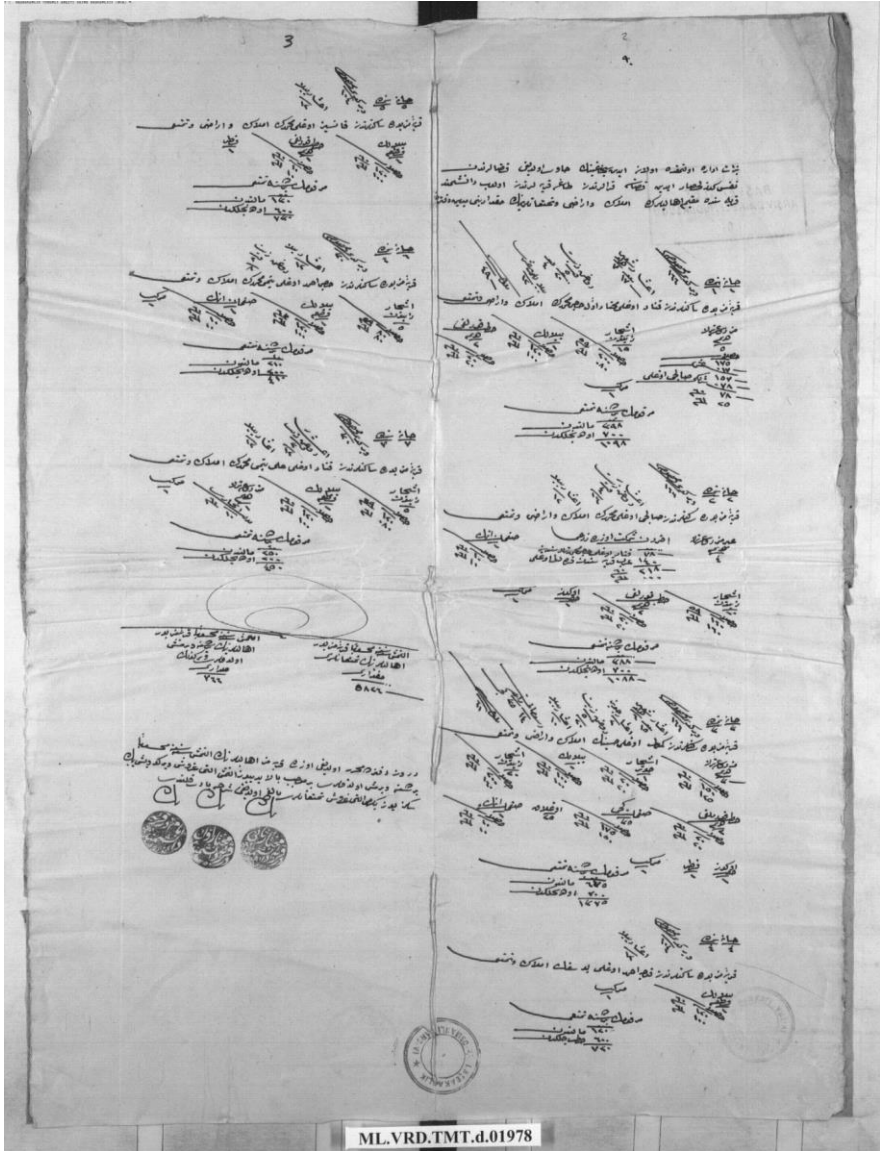

Belge 2: Araplarkuyusu Karyesi Temettuat Defteri Son Sayfası

Ek-3: Danişmend Karyesi hane reislerinin isimleri, lakaplar ve meslekleri

Danişmend Karyesi	1	1		Muhtar-1	
Danişmend Karyesi	1	1	Kanadoğlu Hacı Mehmed	Evvel	Oduncu
Danişmend Karyesi	2	2	Salcıoğlu Mehmed		Oduncu
Danişmend Karyesi	3	3	Kemerlioğlu Hüseyin		Oduncu
Danişmend Karyesi	4	4	Koca Ahmed oğlu Yusuf		Oduncu
Danişmend Karyesi	5	5	Kansız oğlu Mehmed		Oduncu
Danişmend Karyesi	6	6	Hacı Mehmed oğlu yetimi Mehmed		Oduncu
Danişmend Karyesi	7	7	Kanad oğlu Ali yetimi Mehmed		Oduncu

Ek-4

Belge 31: Danışmend Karyesi Temettuat Defteri

XIX. Yüzyıl Ortalarında Aydın'da Ova ve Dağ Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı:
Araplarkuyusu ve Danişmend Örneği 31

Ek-5

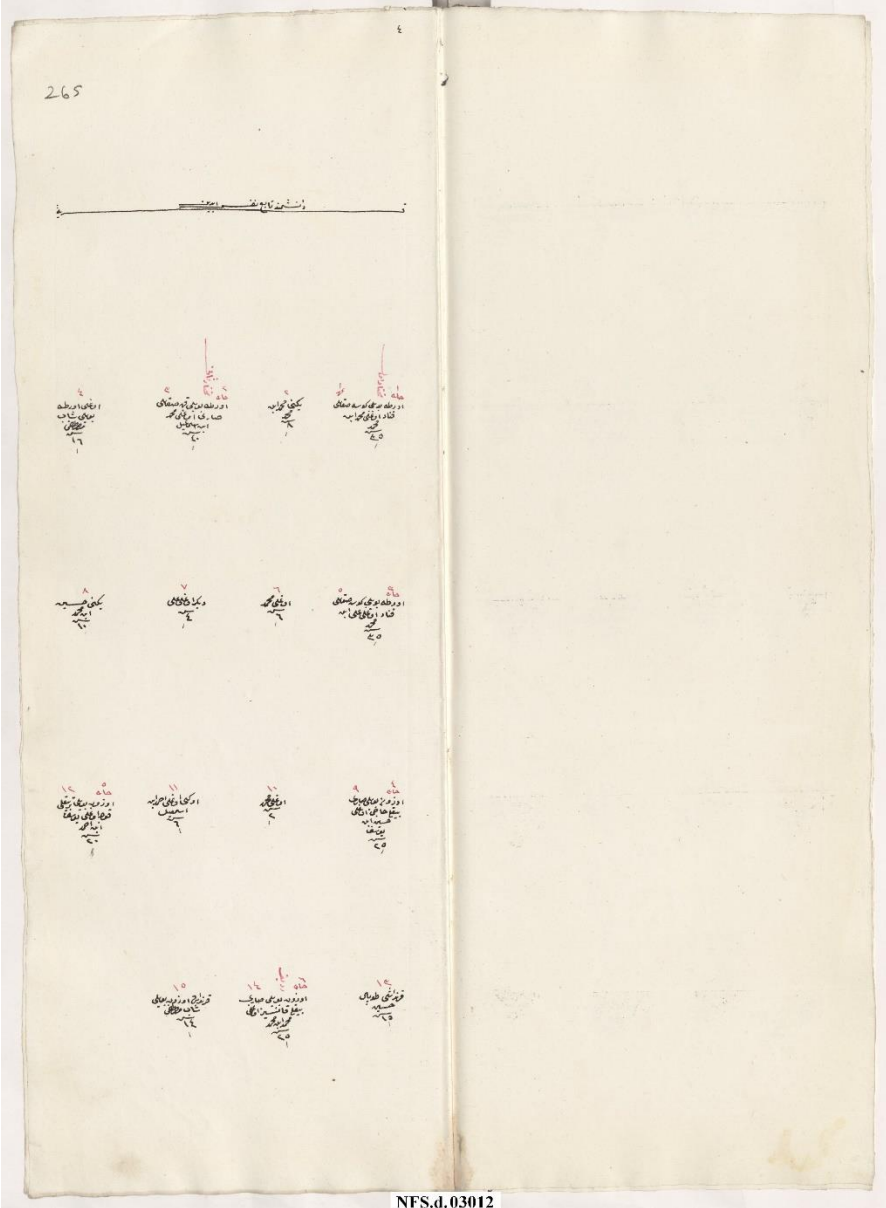
149

148

NFS.d.03012

Belge 4: Araplarkuyusu Karyesi Nüfus Defterinin İlk Sayfası

Ek-6

NFS.d.03012

Belge 5: Danişmend Karyesi Nüfus Defterinin İlk Sayfası